

Μάθημα 52ο

Ἡ αἴσθηση τῆς γεύσεως (Β΄) Αἰσθήσεις - ἡδονή - ὀδύνη (Α΄)

ἤγάμε τὴν περασμένη φορά ὅτι ἡ ἐποχή μας εἶναι μία ἐποχή στό ἔπακρον ἡδονιστική. Ἀναφερθήκαμε στὴν αἴσθηση τῆς γεύσεως, ἀφοῦ πρῶτα εἴχαμε μιλήσει γιὰ τὴν ὄραση, ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι εἶδαν τὸν καρπὸ καὶ κατόπιν ἡ Εὗα ἄπλωσε τὸ χέρι της σ' αὐτόν. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ γυναῖκα ἔβαλε πρώτη τὸ χέρι της στὸν καρπὸ, τὸν πῆρε, τὸν ἔφαγε καὶ μετὰ τὸν ἔδωσε καὶ στὸν ἄνδρα της. Δέν ἄπλωσε ὁ Ἄδάμ τὸ χέρι του νὰ κόψει τὸν καρπὸ. Αὐτὸ ἔχει πολλή σημασία, καθὼς δείχνει μία προπέτεια ἐκ μέρους τῆς γυναικός, ἡ ὁποία προτρέχει, χωρὶς πολλή σκέψη. Ὡστόσο ἄπλωσε τὸ χέρι της καὶ ἔφαγε.

Εἴχαμε λοιπὸν ἀναφερθεῖ στὴν αἴσθηση τῆς γεύσεως, καὶ εἶπαμε πὼς ἂν δέν προσέξουμε, μπορεῖ αὐτὴ νὰ δημιουργήσει πολὺ σοβαρὰ προβλήματα· δηλαδή μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ὁλότελα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωή. Μπορεῖ ἀκόμα, ἐάν ἡ αἴσθηση αὐτὴ δέν φυλαχθεῖ, νὰ γίνεῖ ἡ πύλη γιὰ νὰμποῦν στὴν ψυχὴ σωρηδὸν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα! Γι' αὐτὸ καὶ ἡ γαστρι-

μαργία –καί ἡ λαιμαργία– θεωρεῖται ὡς τό ἀμάρτημα-
 πύλη τῶν ὑπολοίπων θανάσιμων ἀμαρτημάτων.¹ Αὐτό
 μὴν τό ξεχάσετε· νά τό θυμόσατε πάντοτε.

Ἔτσι, εἴχαμε πεῖ ὅτι σέ κάθε ἐποχή ὑπῆρξε ἡ ἀθε-
 ῖα. Ἰδιαιτέρως ὁμως ὑπάρχει στήν ἐποχή μας, μέ τήν
 εὐημερία πού τήν χαρακτηρίζει, σέ μιὰ παγκόσμια κλί-
 μακα, τουλάχιστον ὡς πρός τόν δυτικό κόσμο –μέ τήν
 ἔννοια τήν πολιτιστική– γιατί ὑπάρχει ἕνας ἄλλος τό-
 σος κόσμος, ἴσως καί περισσότερος, πού τήν ἴδια ὥρα
 πεθαίνει ἀπό τήν πεῖνα· εἶναι καταπληκτικό. Σκεφτεῖ-
 τε, παιδιά, ἄκουσα τελευταῖα πῶς ἐνενήντα χιλιάδες
 παιδιά τήν ἡμέρα πεθαίνουν ἀπό τήν πεῖνα!

Ὡστόσο, ὡς εἶπα, ὁ δυτικός μας πολιτισμός ἔχει
 αὐτή τήν εὐημερία, τουλάχιστον αὐτά τά τελευταῖα
 χρόνια, τίς τελευταῖες μεταπολεμικές δεκαετίες, μέ ἀ-
 ποτέλεσμα νά θεωρεῖται ἡ ἐποχή μας ἡδονιστική στό
 ἔπακρον. Γι' αὐτό ἀκριβῶς κι ἀπό τόν ὀπτικό ὁρίζοντα
 τῆς ἐποχῆς μας ὁ Θεός ἔχει ἐξαφανισθεῖ. Διότι, ὅπως
 λέει θαυμάσια ὁ Θεός, διά τοῦ Μωϋσέως στή β' Ὑδῆ
 του, ὁ λαός ἔφαγε, ἤπιε, χόρτασε, κλώπησε· «ἐλιπάν-
 θη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καί ἀπελάκτισε»²· λιπάνθη-
 κε, πάχυνε, πλάτυνε καί κλώπησε. Αὐτό τό κλώπησε,
 καί ὅπως παρακάτω λέει «καί ἐγκατέλιπε τὸν Θεὸν
 τὸν ποιήσαντα αὐτὸν καὶ ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτῆρος
 αὐτοῦ», ὅτι ἔφυγε ἀπό τόν Θεό τόν Σωτήρα του, δεί-
 χνει τήν ἀποστασία, δηλαδή τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τόν
 Θεό, πού συνιστᾷ τό φαινόμενο τῆς ἀθεΐας.

1. Βλ. Κλίμαξ Ἰωάννου, Λόγος ΙΔ', Περὶ Γαστριμαργίας, ἔκδ. Ἰ-
 εράς Μονῆς Παρακλήτου, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς 1985, σσ. 185-193.

2. Βλ. Δευτ. 32, 15.

Ἐμεῖς οἱ κάπως μεγαλύτεροι, ἡ περασμένη γενιά ἄς ποῦμε, βλέπουμε τό φαινόμενο αὐτό στούς νεωτέρους καί τρίβουμε τά μάτια μας. Φυσικά δέν εἶναι φαινόμενο τῶν νεωτέρων· εἶναι φαινόμενο τῆς δικῆς μας γενιᾶς· γιατί ὁ τρόπος πού ἔμεῖς ἀναθρέψαμε καί παιδαγωγήσαμε τή νεώτερη γενιά μας ἦταν ὁ τρόπος πού ὀδηγεῖ στήν ἀθεΐα. Ὁ Θεός ἔχει ἐξαφανιστεῖ πιά ἀπό τόν ὀπτικό ὁρίζοντα τῆς ἐποχῆς μας.

Αὐτό φυσικά δέν εἶναι ἀπόλυτο, διότι ὅπου περισσεύει ἡ ἁμαρτία καί ἡ ἀθεΐα, ἐκεῖ ὑπερπερισεύει καί ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.³ Τήν ἴδια στιγμή μπορεῖ νά ἔχουμε καί πολύ πιστούς ἀνθρώπους, καί μάλιστα ἀπό τήν νέα γενιά, καί μάλιστα σέ καθεστῶτα ἀθεϊστικά, οἱ ὁποῖοι νά ζοῦν τόν πρωτοχριστιανικό ἀρχαῖο Χριστιανισμό, τήν πρωτοχριστιανική πνευματικότητα, ἔχοντας πρωτοχριστιανικό ζῆλο καί ἐνθουσιασμό. Τό ἐνθουσιαστικό στοιχεῖο μπορεῖ νά εἶναι πλούσιο σ' ἐκείνους τούς νέους μας σήμερα πού ζοῦν ἀκριβῶς κάτω ἀπό πιεστικές ἀθεϊστικές καταστάσεις.

Σήμερα κάθε πνευματική καί φιλόσοφη ἐργασία συναντᾷ τήν πνευματική ὀκνηρία. Ὁ ἄλλος βαρύνεται ὅταν τοῦ πεῖς νά ἀσχοληθεῖ μέ τήν πνευματική ζωή· σοῦ λέει: Δέ βαριέσαι τώρα... αὐτά εἶναι παρωχημένα πράγματα!...

Πολύ χαρακτηριστικά ἔγραφε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος: «Νοῦν λεπτόν ὄγκος ἐκδιώκει γαστέρος»⁴· τόν λεπτό νοῦ τόν διώχνει ὁ ὄγκος τῆς κοιλιᾶς,

3. Βλ. Ρωμ. 5, 20.

4. Ἔπη Ἡθικά, PG 37, 918. Βλ. ἱεροῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 54, 581 καί 602.

δηλαδή ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο τρῶς καί φορτώνεσαι. Ἡ λέξη *γαστήρ* νοεῖται μέ εὐρεῖα ἔννοια· γιατί δέν εἶναι μόνο τό θέμα τῆς κοιλιᾶς, ἀλλά εἶναι ἡ ὅλη εὐδαιμονία καί ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν· ὅχι μόνο ἐκείνων πού τρῶμε, ἀλλά καί ἐκείνων πού γενικά ἀπολαμβάνουμε. Ὅλα αὐτά λοιπόν διώχνουν τόν *λεπτό νοῦν*. Βεβαίως! γιατί ὁ τρόπος πού ζοῦμε σήμερα, ἡ ἐποχή μας, διώχνει τόν *λεπτό νοῦν*, δηλαδή τό νά σκεφτεῖς φιλόσοφα, τό νά σκεφτεῖς λεπτά.⁵

Σήμερα οἱ νέοι μας δέν σκέπτονται λεπτά, δέν σκέπτονται βαθιά· εἶναι πραγματικά ἓνα δυστύχημα. Βεβαίως φταῖνε καί ἄλλα πράγματα· φταῖει ἓνας γενικότερος ἀποπροσανατολισμός τῆς νεολαίας μας. Ἐπί παραδείγματι, βλέπουμε χιλιάδες νέους πού πᾶνε στό γήπεδο καί βλέπουν ποδόσφαιρο. Θά μοῦ πεῖτε: νά μὴν παίξουμε; Δέν θέλω νά πῶ αὐτό. Θά ἤθελα νά πῶ ὅμως ὅτι ὑπάρχει μιᾶ ἀποκλειστική ἐνασχόληση μέ πράγματα τά ὅποια, στό κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, εἶναι

---

5. Ὁ Αἴσωπος, μέ τόν μῦθο τῶν *Μυιῶν*, μᾶς διδάσκει τό σοφό: «ἡ λιχνεία (γαστριμαργία) πολλῶν κακῶν αἰτία γίνεται» (*Fabulae* 82.3.5). Ὁ Ξενοφῶν, στόν *Οἰκονομικό* του, γράφει ὅτι ἡ λιχνεία, ἡ λαχνεία καί ἡ οἶνοφλυγία εἶναι «χαλεποὶ δεσπότης», δηλαδή δυσβάστακτοι τύραννοι· γι' αὐτό συνιστοῦσε: «μῆτε κενὸς μῆτε ἄγαν πλήρης διημερεύειν» (*Oeconomicus* 11.18.5-6)· οὔτε νηστικός οὔτε πολὺ χορτασμένος νά περνᾷς τὴν ἡμέρα σου. Καί ὡς πρὸς τὴν κατανάλωση κρεάτος καί κρασιοῦ ὁ Πλούταρχος, στό *Περὶ Εὐθυμίας* βιβλίου του, γράφει: «οἶνοί τε καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις σῶμα μὲν ἰσχυρὸν ποιοῦσι καὶ ῥωμαλέον, ψυχὴν δ' ἀσθενή» (*Ανθολόγιον*, 3.21.16)· τό κρασί καί ἡ καταβρόχθιση κρεάτων μπορεῖ νά κάνουν τό σῶμα ῥωμαλέον, κάνουν ὅμως τὴν ψυχὴ ἀσθενική. Καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος συμπληρώνει: «παχεῖα γαστήρ λεπτόν οὐ τίττει νόον» (PG 62, 569). Βλ. ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἱερὰ Παράλληλα*, *Περὶ γαστριμαργίας καὶ κόρου* (PG 95, 1332 κ.έ.).

ἀπαξίες, δέν ἔχουν ἀξία. Πᾶς καί βλέπεις ἓνα παιχνίδι. Ἔ, καί τί βγῆκε ἀπ' αὐτό; Τί βγῆκε;... Καί ὅταν μάλιστα διεξάγεται μέ τόσο φανατισμό! Ὅταν ὑπάρχουν ὁμαδικά παιχνίδια πού ἔχουν τζόγο, δηλαδή στοιχήματα, καί ὑπάρχει ὁ φανατισμός καί οἱ φατρίες, ὅτι *ἐμεῖς νικήσαμε, ἐνῶ ἐσεῖς δέν νικήσατε*, ὅλα αὐτά δημιουργοῦν, ὅπως καταλαβαίνετε, ἕναν ἀποπροσανατολισμό ἀπό εὐγενῇ καί ἀνώτερα πράγματα, μέ τά ὁποῖα θά μποροῦσε νά ἀσχοληθεῖ ἡ νεολαία μας.

Ἀπό τήν ἄλλη ὑπάρχει καί ἡ τηλεόραση, οἱ καφετέριες, οἱ ποικίλες διασκεδάσεις καί λοιπά καί λοιπά, πού τελικά ἀποπροσανατολίζουν τούς νέους μας ἀπό τά λεπτά, βαθιά καί σπουδαῖα πράγματα, ἀπό τίς ἀξίες. Καί αὐτό ὅπωςδήποτε εἶναι δυστύχημα, πού δείχνει ὥστόσο καί τήν κατάσταση τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ ἀσκητής λέει κάτι πολύ ὠραῖο, πού θά ἐπιθυμοῦσα νά τό θυμόσαστε· εἶναι μία μικρὴ φράση: «*εἰσροὴ αἵματος, ἐκροὴν πνεύματος ἀπεργάζεται*»⁶. *Αἷμα* εἶναι ὅταν τρῶς, ὅταν καλοπερνᾷς... δηλαδή βάζεις αἷμα, ζεῖς τή φυσιολογική σου ζωὴ· ἔχεις δώσει τόν τόνο στή βιολογική σου ζωὴ, καί ὄχι στήν πνευματική. Ὅσο αἷμα βάζεις, τόσο πνεῦμα βγάζεις. Εἶναι πολύ χαρακτηριστικό. Ὅσο πιό βιολογικός, ζωικός, ζωώδης δηλαδή, ἄνθρωπος γίνεσαι, τόσο λιγότερο πνευματικός ἄνθρωπος ἀπομένεις.

Θά λέγαμε ἀκόμα, παιδιά, ὅτι ἔχουμε καί κάποιες συνέπειες σ' ὅλα αὐτά τά πράγματα· καί αὐτές εἶναι

---

6. *Φιλοκαλία*, τόμ. Α', Ἐπιστολή πρὸς τόν μονάζοντα Νικόλαον, ἐκδ. Παναγ. Τζελάτη, Ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 78.

πολλές. Θά ἤθελα νά σᾶς ἀναφέρω μερικά παραδείγματα ἀπό τήν Ἱστορία γενικά, πού ἔχουν ἐπισημανθεῖ αὐτά σάν συνέπειες αὐτῆς τῆς καταστάσεως τῆς γαστριμαργίας, τῆς ἀφθονίας τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Τά παιδιά τοῦ Ἰώβ, ὅταν συναντιοῦνταν –καί αὐτό γινόταν σχεδόν κάθε μέρα– ἐκδηλώνοντας τήν μεταξύ τους ὁμόνοια καί ἀγάπη, ἔκαναν ἀπό κοινοῦ συμπόσια· μάλιστα πότε ἔτρωγαν στοῦ ἐνός τό σπίτι καί πότε στοῦ ἄλλου. Κάποια φορά ἔτρωγαν στό σπίτι τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ· κι ἐκεῖ ἦλθε ἡ καταστροφή. Ὁ διάβολος ζήτησε ἄδεια ἀπό τόν Θεό νά γκρεμίσει τό σπίτι, νά πέσει ἡ σκεπή καί νά τούς σκοτώσει ὅλους. Παρότι δέν ἦταν ἀνήθικο τό συμπόσιο, ὥστόσο ἦταν ἓνα συμπόσιο.

Ὁ σοφός Ὁριγένης ἐρμηνεύει πάνω σ' αὐτό καί λέει: *«Καιρὸν ἐξήτει (ὁ διάβολος) τοῦ αὐτοῦς ἀπωλέσαι. Εἰ εὐρήκει ἀναγινώσκοντας, οὐκ ἂν ἤψατο τῆς οἰκίας, οὐδὲ τόπον εἶχε τοῦ αὐτοῦς ἀποκτεῖναι. Εἰ εὐρήκει προσευχομένους, οὐδὲν ἠδύνατο ποιῆσαι κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὅτε εὗρεν εὐκαιρίαν, ἴσχυσε. Ποῖος ἦν ὁ καιρός; μέθη ἦν, συμπόσιον ἦν.»*⁷. Λέει δηλαδή ὅτι ὁ διάβολος ζητοῦσε μία εὐκαιρία γιά νά καταστρέψει τά παιδιά τοῦ Ἰώβ. Ἐάν τά εὗρισκε νά προσεύχονται ἢ νά μελετοῦν, δέν θά μπορούσε νά ἀκουμπήσει τό σπίτι, οὔτε θά εἶχε τόπο γιά νά τά σκοτώσει τά παιδιά· δέν θά μπορούσε τίποτα νά κάνει ἐναντίον τους. Ὅταν ὁμως βρῆκε τήν εὐκαιρία, τά κατάφερε. Ποιά ἦταν ἡ εὐκαιρία; Ἦταν ἡ μέθη, ἦταν τό συμπόσιο. Τήν εὐκαιρία λοιπόν τῇ βρῆκε ὁ διάβολος σ' ἓνα συμπόσιο πού εἶχαν

7. PG 12, 1032, καί PG 17, 60.

τά παιδιά. Ζητούσε καιρό, εύκαιρία, κι αυτός ο καιρός ἦταν τῆς μέθης. Δηλαδή, ἐκεῖ, ὅπως γινόταν τό συμπόσιο, ἔτρωγαν βεβαίως καί ἔπιναν καί τραγουδοῦσαν καί φυσικά βρίσκονταν σέ μία κατάσταση πού ἔδωσε λαβή στόν διάβολο.

Ἐνα ἄλλο φοβερό παράδειγμα εἶναι τοῦ Βαλτάσαρ. Αὐτός ἦταν ἕνας ἀπόγονος, πιθανότατα ἐγγονός, τοῦ Ναβουχοδονόσορος, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς λαμπρῆς βαβυλωνιακῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος εἶχε πέσει στίς ἡδονές. Κάποια φορὰ εἶχε καλέσει στό τραπέζι του ὅλους τούς μεγιστάνες καί χιλιάρχους καί σπουδαίους στό παλάτι. Ζήτησε δέ νά φέρουν ἀπό τήν κειμηλιοθήκη τά ἱερὰ σκεύη –ποτήρια καί ἄλλα σκεύη χρυσά καί ἀργυρά– πού εἶχε συλῆσει ὁ παππούς του ὁ Ναβουχοδονόσορ ἀπό τόν ναό τοῦ Σολομῶντος, ὅταν κατέλαβε τήν Ἰουδαία, τούς Ἰσραηλίτες. Καί βέβαια αὐτό ἦταν ἡ ἐσχάτη ἀσέβεια, τό νά χρησιμοποιοῦν οἱ συνδαιτυμόνες τοῦ συμποσίου τά ἱερὰ σκεύη! Ὅπως ἀκριβῶς σήμερα τό νά γίνει μιά ἀναμπουμπούλα, νά ἀναποδογυρισθοῦν τά πάντα, τά ἱερὰ σκεύη τῶν ναῶν νά περιέλθουν σέ χέρια ἀσεβῆ, καί κάποτε νά δοθεῖ ἕνα τραπέζι μεγάλο καί νά φέρουν ἐκεῖ τά ἅγια ποτήρια ἀπό τούς ναούς πού ἐσύλησαν!... Καταλαβαίνετε πράγματι ὅτι αὐτό εἶναι ἐσχάτη ἀσέβεια. Αὐτό λοιπόν συνέβη καί τότε· τά ἱερὰ σκεύη ἔπесαν σέ χέρια ἀσεβῆ, καί οἱ συνδαιτυμόνες τοῦ συμποσίου ἔπιναν μ' αὐτά τό κρασί τους καί διασκέδαζαν ἐκεῖ μέ γυναῖκες κατωτέρου ἥθους!

Τότε ξαφνικά, μέσα στή νύχτα, λίγο πρίν τά μεσάνυχτα, φάνηκε ἕνα κομμένο χέρι νά γράφει στόν τοῖχο

μία ἐπιγραφή. Κοκκάλωσαν ὅλοι. Ἦταν τρεῖς λέξεις, ἀνερμήνευτες: «*μανή, θεκέλ, φάρες*». Καί τότε ὁ Βαλτάσαρ ζήτησε ἀπό τούς σοφούς νά τίς ἐρμηνεύσουν. Ἐμφανίστηκε λοιπόν ὁ Δανιήλ, ἐρμήνευσε τί σήμαιναν αὐτές, λέγοντάς του: *Βασιλιά, αὐτές οἱ λέξεις σημαίνουν ὅτι ζυγίσθηκες, μετρήθηκες, ἀλλά βρέθηκες λειψός, ἐλλιπής, γι' αὐτό καί θά τιμωρηθεῖς*.⁸ Παιδιά, λίγο μετά τά μεσάνυχτα, οἱ Μηδοπέρσες μπῆκαν μέσα στή Βαβυλώνα, καί μέχρι τό πρωί ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ συνδαιτυμόνες εἶχαν σφαγεῖ. Ἡ πόλη περιῆλθε ὀριστικά στά χέρια τῶν Μηδοπερσῶν, καί ἡ βαβυλωνιακή αὐτοκρατορία δέν ξανάζησε πλέον στήν Ἱστορία. Εἶδατε; Ἀφορμή στάθηκε ἓνα συμπόσιο!

Ἀκόμη, θυμηθεῖτε ἐκεῖνο τό ἀσεβέστατο τραπέζι πού παρέθεσε ὁ Ἡρώδης, κατά τή διάρκεια τοῦ ὁποῖου χόρεψε ἡ Σαλώμη, ἡ νομιζόμενη κόρη του –κόρη του καί ἀνηψιά του... παράξενα συμπλέγματα– μέ ἀποτελεσμα νά ἀποκεφαλιστεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής. Βρωμερό συμπόσιο, βρωμερός χορός, μέ ἐλατήρια καί κίνητρα βρώμικα, ἀνήθικα, ἐλεεινά, γεμᾶτα ἀπό μῖσος καί κακία, ἐκ μέρους τῆς Ἡρωδιάδας, τῆς φοβερῆς ἐκείνης γυναίκας τοῦ Ἡρώδη, πού δέν ἦταν γυναίκα του, ἀλλά γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του. Δηλαδή, παιδιά, ὅπως καταλαβαίνετε, ἁμαρτωλές καταστάσεις, μέ ἀποτελέσματα ὀδυνηρά καί φοβερά.

Θά τό ξέρετε –πολλές φορές τό ἔχουμε δεῖ καί τό ἔχουμε ζήσει καί τό διαβάζουμε καί στίς ἐφημερίδες– στά φαγοπότια, τά ἄσεμνα φαγοπότια, γίνονται παρεξηγήσεις, φόνοι καί φοβερές σαρκικές ἁμαρτίες.

---

8. Δαν. 5, 25.

Τί πρέπει λοιπόν νά κάνουμε;

Ἐφόσον, παιδιά, ἡ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ μᾶς ἔβγαλε ἀπό τόν παράδεισο, θά πρέπει τώρα, γιά νά ξαναμποῦμε στόν Παράδεισο, νά ὑπάρξει ἡ νηστεία.

Καί βέβαια, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ καιρός τῆς νηστείας δέν εἶναι πάντοτε, ἀλλά ὁ καιρός τῆς ἐγκρατείας εἶναι πάντοτε.⁹ Δηλαδή δέν ἀπαγορεύεται νά φάει κανείς σ' ἓνα τραπέζι. Δέν μοῦ λέτε, σᾶς παρακαλῶ· ὅταν ἔχουμε κάποια γιορτή, ἕνα γάμο, ἡ Πάσχα καί Χριστούγεννα, καί μᾶς καλοῦν ἡ ἐμεῖς καλοῦμε, δέν μπορούμε νά φᾶμε, νά κάνουμε ἕνα τραπέζι; Ἀσφαλῶς· δέν εἶναι ἁμαρτία. Ἄλλοῦ εἶναι ἡ ἁμαρτία. Τόν Κύριο δέν τόν κάλεσαν πολλές φορές σέ γεύματα καί σέ δεῖπνα; Ἀναμφισβήτητα, ναί. Ἀλλά ποῦ εἶναι ἡ ἁμαρτία; Ὅταν αὐτό τό δεῖπνο, αὐτό τό τραπέζι, τό συμπόσιο, καταλήγει σέ ἁμαρτία, σέ μέθη, σέ γαστριμαργία καί λοιπά, αὐτό εἶναι ἁμαρτία. Μποροῦμε λοιπόν, ἀναμφισβήτητα μπορούμε, νά παραθέσουμε τραπέζι ἢ νά παρακαθήσουμε σέ τραπέζι, ἀλλά θέλει προσοχή.

Αὐτό ἐννοεῖ τώρα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, λέγοντας ὅτι ὁ καιρός τῆς νηστείας δέν εἶναι πάν-

---

9. Βλ. Κατήχησις ἐσχάτη, Λόγος Ε', 1.2, *series tertia*: «Εἰ καὶ ἡ νηστεία παρῆλθεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ μενέτω ἡ εὐλάβεια. Εἰ καὶ ὁ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς καιρὸς παρέδραμε, τὴν γοῦν μνήμην αὐτῆς μὴ ἀποθώμεθα. Ἔστι γὰρ καὶ μὴ νηστεύοντα νηστεύειν. Καὶ πῶς; Ἐγὼ λέγω· ὅταν βρωμάτων μὲν μεταλαμβάνωμεν, ἁμαρτημάτων δὲ ἀπεχώμεθα.» «Παρῆλθεν ἡ νηστεία ἡ σωματικὴ, ἀλλ' οὐ παρῆλθεν ἡ νηστεία ἡ πνευματικὴ· αὕτη βελτίων ἐκείνης, καὶ αὐτὴ διὰ ταύτην ἐγένετο.» (Κατὰ μεθυσόντων, PG 50, 433).

τοτε. Τό Πάσχα δέν νηστεύουμε, καί πάρα πολλές ἡμέρες μέσα στόν χρόνο δέν νηστεύουμε· ἀλλά ὁ καιρός τῆς ἐγκρατείας εἶναι πάντοτε. Δέν θά πῶ πολύ ὥστε νά μεθύσω, οὔτε θά φάω τόσο, πού νά φτάσω ν' ἀρρωστήσω ἢ νά σκάσω! Ἀντιλαμβάνεστε λοιπόν ὅτι πρέπει νά μπεῖ τό μέτρο τῆς ἐγκρατείας· ἀλλά γιά νά γίνει αὐτό, πρέπει νά ἀσκηθοῦμε στό θέμα τῆς νηστείας.

Ὁ μέγας Βασίλειος λέει: «*Ἐπειδὴ οὐκ ἐνηστεύσαμεν, ἐξεπέσαμεν τοῦ παραδείσου· νηστεύσωμεν τοίνυν, ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν.*»¹⁰. Ἐπειδὴ δέν νηστέψαμε, χάσαμε τὸν παράδεισο· ἄς νηστεύσουμε λοιπόν, γιά νά ξαναγυρίσουμε πίσω στόν Παράδεισο.

Βλέπουμε λοιπόν, καί εἶναι πολύ σπουδαῖο αὐτό, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὁ χαλινός, τό χαλινάρι τῆς σωφροσύνης, τῆς πίστεως, τῆς φρονήσεως καί τῆς ἀνδρείας.¹¹ Παίρνω αὐτές τίς βασικὲς ἀρετές, πού ἤδη εἶχαν ἐπισημάνει καί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Νά θυμόμαστε πάντοτε ὅτι ὁ Θεός, ὅπως λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στήν *Α΄ Πρὸς Κορινθίους* ἐπιστολή του, «*καὶ ταύτην (τὴν γαστέρα) καὶ ταῦτα (τά βρώματα) καταργήσει*»¹². Μὴ ξεχνᾶμε ὅτι τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τὸν γάμο. Γι' αὐτό μὴ ρίχνουμε τό βάρος στόν γάμο κάνοντάς τον σκοπὸ τῆς ζωῆς μας –πολλὲς φορές σὰς τό ἔχω πεῖ– ἐπειδὴ εἶναι ἓνα σχῆμα τῆς παρούσης ζωῆς, ὅπως καί πολλὰ ἄλλα πράγματα. Ἔτσι καί ἡ κοιλιά, τό νά φᾶμε γιά νά ζήσουμε, εἶναι ἓνα σχῆμα τοῦ

10. PG 31, 168.

11. Βλ. Χρυσόστομος, *Περὶ νηστείας*, PG 62, 732: «*Καλὸς ὁ τῆς νηστείας χαλινὸς τοῖς ἀγαπῶσι τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας ὠφέλειαν*».

12. *Α΄ Κορ.* 6, 13.

κόσμου τούτου.¹³ Δέν θά ζοῦμε στόν αἰῶνα τρώγοντας. Ὁ Χριστός εἶχε πεῖ: «οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον»¹⁴· ἔφαγαν τοῦτο τὸ μάννα, πού ὁ Θεός τούς ἔριχνε στήν ἔρημο, ἀλλά στό τέλος πέθαναν· ἔζησαν μόνο βιολογικά. Συνεπῶς δέν θά ζήσουμε αἰωνίως τρώγοντας, ἀλλά θά ζήσουμε ὅταν θά ἔχουμε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.¹⁵

Δέν πρέπει λοιπόν νά ξεχνᾶμε ὅτι, ἀφοῦ ζοῦμε σ' αὐτό τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, στό σχῆμα γάμος καὶ τὸ σχῆμα κοιλιά, γαστέρα, θά πρέπει νά τρῶμε· ἀναμφισβήτητα θά πρέπει νά τρῶμε, γιὰ νά ζοῦμε· νά ζοῦμε ὅμως τὴν βιολογική μας ζωὴ μ' ἓνα μέτρο, ὅπως ὁ Θεός θέλει, γιατί Ἐκεῖνος τὸ ὅρισε ἔτσι. Ἐπίσης δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι ὅταν θά ἀναστηθοῦμε καὶ θά πάρουμε τὰ καινούργια μας σώματα, δέν θά ὑπάρχει πιά τὸ πεπτικό σύστημα ὡς λειτουργία γιὰ νά ζοῦμε. Γι' αὐτό λέει ὁ Ἀπόστολος, ὅπως σᾶς ἐξήγησα, «ὁ Θεὸς καὶ ταύτην (τὴν γαστέρα) καὶ ταῦτα (τὰ βρώματα) καταργήσει», θά τὰ καταργήσει.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης μᾶς λέει ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς τάξεις γιὰ τὸ φαγητό: εἶναι ἡ ἐγκράτεια, εἶναι ἡ αὐτάρκεια, εἶναι καὶ ὁ κόρος. Τί εἶναι αὐτά;

Ἐγκράτεια εἶναι ὅταν κάθεσαι νά φᾶς, καὶ σηκώνεσαι ὄχι χορτασμένος. Αὐτό θεωρεῖται ἀρετὴ. Ὅταν δηλαδή φᾶς, ἀλλά φᾶς λίγο, καὶ δέν ἔχεις χορτάσει, σηκώνεσαι κάπως πεινασμένος. Θά μπορούσες καὶ ἄλλο νά φᾶς· δέν τρῶς ὅμως, ἀλλά ἐγκρατεύεσαι. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη τάξη, καὶ θεωρεῖται ἀρετὴ.

13. Βλ. Α΄ Κορ. 7, 31.

14. Ἰωάν. 6, 49.

15. Βλ. Ματθ. 4, 4. Λουκᾶ 4, 4.

Ἡ δεύτερη τάξη εἶναι ἡ αὐτάρκεια· νά φᾶς τόσο, πού οὔτε νά πεινᾷς οὔτε νά αἰσθάνεσαι πλήρως χορτα-
τος. Μάλιστα νά φᾶς τόσο, ὅπως λένε οἱ Πατέρες, πού
θά ἤθελες νά φᾶς πέντε-δέκα ἀκόμα κουταλιές γιά νά
πεῖς *χόρτασα*, δηλαδή νά νιώθεις μία αὐτάρκεια. Δέν
πεινᾷς, καί αἰσθάνεσαι πολύ καλά. Αὐτό οὔτε ἀρετή
εἶναι οὔτε κακία, ἁμαρτία.

Ἡ τρίτη τάξη εἶναι ὁ κόρος. Κόρος –ἀπό τό κο-
ρέννυμι, πού σημαίνει χορταίνω– εἶναι ὁ χορτασμός.
Θυμηθεῖτε τούς ἀνθρώπους στήν ἔρημο, πού ὅταν ὁ
Κύριος τούς παρέθεσε γεῦμα μέ τά ψάρια καί τά ψω-
μιά, «ἔφαγον καί ἐχορτάσθησαν»¹⁶, δηλαδή ἔφαγαν
καλά. Ὁ κόρος λοιπόν δείχνει ὅτι ἔφαγες κι αὐτές τίς
πέντε-δέκα κουταλιές, τίς πέντε-δέκα παραπάνω πη-
ρουνιές, καί χόρτασες. Ἐδῶ βεβαίως δέν ὑπάρχει ἀρε-
τή· δέν ὑπάρχει ὅμως καί ἁμαρτία· μόνο πού λίγο ἀκό-
μα, καί βρίσκεσαι στήν ἁμαρτία. Ἔτσι, οὔτε στόν κόρο
ὑπάρχει ἁμαρτία.

Λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, ὅπως τό ση-
μειώνει ἐδῶ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης: «Ἄν δέν
ἡμπορῇς νά φυλάξης τὰ δύο», ἄν δηλαδή δέν μπορεῖς
νά μείνεις οὔτε στήν ἐγκράτεια οὔτε στήν αὐτάρκεια,
τότε «κἂν ἄς σταθῇς μέχρι τοῦ τρίτου», νά σταθεῖς
στόν κόρο, «καί ἄς μὴ γίνεσαι ὑπερκορῆς», καί νά μὴν
τόν ξεπεράσεις, «ἐνθυμούμενος τὸ τοῦ Κυρίου ὅπου
λέγει: "Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε"»¹⁷,

16. Ματθ. 14, 20. Μᾶρκ. 6, 42. Λουκᾶ 9, 17.

17. Συμβουλευτικόν Ἐγχειρίδιον, Κεφ. C', "Οτι τρεῖς τάξεις ἔχει
τὸ φαγητόν, σ. 81. Βλ. Φιλοκαλία, ὁσ. Γρηγορίου Σιναΐτου, Πῶς
πρέπει τινᾶς νά τρώγῃ, σ. 1193, καί Λουκᾶ 6, 25.

ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς πού ἔχετε χορτάσει, γιατί θά πεινάσετε. Ὑπερκορεῖς εἶναι οἱ χορτάτοι, αὐτοί πού ἔφαγαν παραπάνω. Αὐτοί θά πεινάσουν κάποτε καί στήν παροῦσα ζωή, ἀλλά προπαντός στή μέλλουσα ζωή, μέ τήν ἔννοια δηλαδή ὅτι θά στερηθοῦν τά ἀγαθά τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ ἄνθρωποι πού ὑπερφορτώνουν τόν ἑαυτό τους μέ ἐπίγεια ἀγαθά, ἀναμφισβήτητα αὐτοί δέν μποροῦν νά ἔχουν τά ἀγαθά τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Σημειῶστε το αὐτό, παιδιά, εἶναι πάρα πολύ σημαντικό. Ὅταν, ἐπί παραδείγματι, τρῶς καί ξανατρῶς, καί γυρίζεις καί ξανατρῶς καί πηγαίνεις καί κάνεις ἐμετό, καί μετά ξανατρῶς καί πίνεις καί συνεχίζεις τό ἴδιο, αὐτό βεβαίως, καταλαβαίνετε, εἶναι ὑπερκορεσμός· ἢ, ὅταν σ' ἕνα συμπόσιο, ὅπως σᾶς ἔλεγα τήν περασμένη φορὰ, τρῶς καί πίνεις λίγο-λίγο, ὅλη τή νύχτα τρῶς καί πίνεις, τρῶς καί πίνεις... Αὐτό δέν εἶναι στήν πραγματικότητα τό φαγητό γιά νά χορτάσεις, ἀλλά εἶναι γιά νά ἔχεις μία τρυφή, μία ἀπόλαυση, μία ἡδονή.

Θά ἔλεγα ὅμως, εἰδικά γιά τήν νεότητα, ἡ αἴσθηση τῆς γεύσεως πρέπει νά χρησιμοποιεῖται μέ πάρα πολλή προσοχή· διότι ἤδη ὁ κάθε νέος εἶναι ἕνα καμίνι... ἕνα καμίνι ἐπιθυμιῶν καί ὁρμῶν. Ἄν λοιπόν τό καμίνι αὐτό τό ἐνισχύουμε καί μέ εὐφλεκτή ὕλη, ἀντισταυρώμεστε τί μπορεῖ νά γίνει!¹⁸ Γι' αὐτόν τόν λόγο, ὅπως λέει τό βι-

---

18. Ὁ μέγας Βασίλειος ὁμῶς, ὅχι μόνον δέν συγχωρεῖ τοὺς νέους νά χορταίνουν, ἀλλὰ οὐδὲ νά τρώγουν πρὸς αὐτάρκειαν, ἀλλὰ νά τρώγουν μέ ἐγκράτειαν. Λέγει γάρ: «ὁ ὑποπιασμός τοῦ σώματος καὶ ἡ δουλαγωγία ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου τοσοῦτον, ὥς ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας κατορθοῦνται· τὸ γὰρ βράζον τῆς νεότητος καὶ πρὸς τὰς ὁρμὰς δυσκάθεκτον, οἷον χαλινῷ τινι τῇ ἐγκρατεῖα κατεῖρ-

βλίο τῶν *Παροιμιῶν*, «οὐ συμφέρει ἄφρονι τρυφή»¹⁹, δέν συμφέρει στόν ἄφρονα ἢ τρυφή, ἢ ἀπόλαυση. Καί ὅπως ἐρμηνεύει ὁ μέγας Βασίλειος, *ἄφρων* εἶναι ἡ σάρκα τοῦ νέου. Δηλαδή δέν συμφέρει στόν νέο ἄνθρωπο νά ἐπιδιώκει τήν τρυφή, τήν ἀπόλαυση. Θέλει πάρα πολλή προσοχή.²⁰

Τό θέμα τοῦ φαγητοῦ γιά τούς νέους εἶναι πολύ ἐπικίνδυνο, ὅχι τόσο ἀπό βιολογικῆς πλευρᾶς, ὅσο ἀπό πνευματικῆς πλευρᾶς. Γι' αὐτό θά σᾶς ἔκανα μιά ἐκκλήση. Παιδιά, νά κάνετε μιά ἀρχή νά νηστεύετε! Θά ξεκινήσετε ἀπό τήν Τετάρτη καί τήν Παρασκευή. Πεῖτε στή μητέρα σας ὅτι ἐπιθυμεῖτε νά νηστεύετε. Καί ἂν στό σπίτι σας δέν νηστεύουν –θά ἐπιμείνετε ὥστόσο– ἐάν ἡ μητέρα σας προβάλλει δικαιολογίες τεχνικῆς φύσεως, ὅτι δέν εἶναι εὐκόλο πράγμα νά βάζουμε δύο κατσαρόλες γιά φαῖ καί λοιπά καί λοιπά, αὐτά πολύ γρήγορα ξεπερνοῦνται, γιατί εἶναι πάρα πολύ εὐκόλο νά βάλει κανεῖς δίπλα καί μιά ἄλλη κατσαρόλα μέ ἓνα νηστίσιμο φαγητό, ἓνα λαδερό ἢ καί ἀλάδωτο, ἀναλόγως τήν περίπτωση. Ὅποτε, παιδιά, θά παρακαλέσω πάρα πολύ, ξεκινήστε, ἐπιμείνετε στό σημεῖο τοῦτο, νά νηστεύετε Τετάρτη καί Παρασκευή.

Ἄπευθύνομαι καί σ' ἐκεῖνες τίς κοπέλες πού φοιτοῦν στό Πανεπιστήμιο, πού εἶναι δηλαδή ἔξω ἀπό τό σπίτι τους καί τρῶνε σίς φοιτητικές λέσχες. Σᾶς ὑπεν-

---

γεται». (Ὁσ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, *Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον*, Κεφ. C', *Περὶ φυλακῆς τῆς Γεύσεως*, σ. 81)

19. *Παρ.* 19, 10.

20. Βλ. *Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον*, Κεφ. C', «Ὅτι ἡ τρυφή βλάπτει μάλιστα τοὺς Νέους, σ. 80.

θυμίζω ότι τά τελευταῖα χρόνια –καί αὐτό εἶναι πάρα πολύ εὐχάριστο–, ἐπειδή μαζεύτηκαν στίς φοιτητικές ἐστίες πάρα πολλοί νέοι πού νηστεύουν, τούς προσφέρουν καί φαγητό νησιτίσιμο· αὐτό νά τό ἔχετε ὑπόψη σας. Καί ἂν ἀκόμη δέν προσφερόταν, ἓνας νέος, ἓνας φοιτητής, μπορεῖ νά βρεῖ τόν τρόπο νά νηστεύει καί νά κρατάει τήν Τετάρτη καί τήν Παρασκευή. Δέν εἶναι δύσκολο πράγμα. Σᾶς λέω μόνο τοῦτο, ὅτι καί στρατιῶτες ἀκόμη, παρότι εἶναι καθορισμένο τό συσσίτιό τους, μποροῦν καί νηστεύουν. Ἔχω πολλές μαρτυρίες στρατιωτῶν πού νηστεύουν. Πολύ δέ παραπάνω ἓνας πού εἶναι καί σέ φοιτητική ἐστία, καί μπορεῖ νά βγεῖ καί ἔξω νά φάει, ἢ νά ἔχει μαζί του, στό δωμάτιό του κάτι νά φάει, ἢ νά ἔχει ἴσως ἓνα καμινέτο, νά ψήσει κάτι πρόχειρο καί τά λοιπά. Εἶναι πολύ ἀπλό πράγμα, ὅταν κανεῖς θέλει νά νηστεύει· ἀρκεῖ μόνο νά θέλει.

Λοιπόν, παιδιά, νά βάλουμε τήν ἀρχή τῆς νηστείας Τετάρτης καί Παρασκευῆς, καί σιγά-σιγά νά βάλουμε καί τίς Τεσσαρακοστές. Θά δεῖτε ὅτι θά ἀποκτήσετε στά χέρια σας ἓνα ὄπλο, τό ὄπλο τῆς ἐγκρατείας.

Καί δέν εἶναι μόνο ἡ ἐγκράτεια τῆς κοιλιᾶς, τῆς γαστέρας, τοῦ φαγητοῦ, ἀλλά ἡ ἐγκράτεια εἶναι καί σέ ἄλλα θέματα. Θά μάθει κανεῖς νά λέει τό ὄχι ἐκεῖ πού πρέπει νά λέει τό ὄχι, καί αὐτό εἶναι πολύ σπουδαῖο· δηλαδή θά χαλυβδώσετε μία ὠραία βούληση. Γιατί σήμερα οἱ νέοι μας δυστυχῶς, παραδομένοι αἰσθησιακά στίς ἡδονές τῆς ἐποχῆς, μόνο βούληση δέν διαθέτουν. Τούς δίνεις μία μυρωδιά, μία λιχουδιά, καί πέφτουν ἀμέσως, καί παραδίνονται... δέν ἔχουν ἰσχυρή βούληση νά ποῦν ὄχι.

Σᾶς θυμίζω μόνο μία περίπτωση πού κάποτε ἔναν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ τόν εἶχαν βάλει σ' ἓναν κῆπο, πολύ νέο παιδί, τόν εἶχαν δέσει, καί πῆγε μιά ἀνθήκη γυναίκα ἐκεῖ καί μέ κάθε τρόπο προσπαθοῦσε νά τοῦ δημιουργήσει πειρασμό. Καί ἐκεῖνος –ὦ, τί βούληση!– ἔκανε κάτι τό καταπληκτικό· δέν ξέρω ποιός ἀπό μᾶς θά τό ἔκανε. Δάγκωσε τή γλώσσα του μέ τά δόντια του, τήν ἔκοψε, γιά νά πονάει καί νά ὑπερνικήσει μέ τόν τρόπο αὐτόν τίς ἐπιθυμίες πούμποροῦσαν νά δημιουργηθοῦν ἀπό τόν πειρασμό πού τοῦ προκαλεῖτο. Καί μέ τό στόμα του γεμᾶτο αἷμα ἀπό τήν κομμένη γλώσσα, ἔφτυσε αὐτήν τή γυναίκα! Καί ἔτσι, παραιτήθηκαν οἱ διώκτες του ἀπό τήν μέθοδο αὐτή, γιά νά κάνουν τόν νέο αὐτόν νά ἁμαρτήσῃ.

Εἶδατε ποῦ φθάνει ἡ βούληση, σέ τί μέτρα ὑψηλά; Πότε ὅμως; ὅταν ἔχουμε χαλυβδώσει τή θέλησή μας! Καί ἡ νηστεία πραγματικά χαλυβδώνει τήν βούληση, κάνει ἀνδρείους ἀνθρώπους. Οἱ τρεῖς Παῖδες τό ἴδιο ἔκαναν. Οἱ τρεῖς Παῖδες, ἄν καί αἰχμάλωτοι στή Βαβυλώνα, δέν ἔτρωγαν ἀπό τό βασιλικό παλάτι, μέ τά χοιρινά ἐκεῖνα κρέατα καί τά εἰδωλόθυτα.²¹ Μακάρι νά εἶχα περισσότερο χρόνο, νά σᾶς διηγηθῶ πλήθος παραδειγμάτων, γιά νά δεῖτε πόσο ἀξίζει ἡ νηστεία!

Καί τώρα, παιδιά, ἐρχόμαστε νά δοῦμε κάτι ἄλλο. Ὑπάρχει μία ἁλυσίδα. Μέχρι τώρα μιλήσαμε γιά τίς αἰσθήσεις, μιλήσαμε καί γιά τήν ἡδονή. Οἱ αἰσθήσεις παρέχουν τήν ἡδονή. Δέν τελειώνει ὅμως τό θέμα ἐκεῖ. Μετά τήν ἡδονή ἔρχεται ἓνα ἄλλο στοιχεῖο, πού λέγε-

---

21. Βλ. Δαν. 1.

ται *ὁδύνη*, πόνος, θλίψη. Ἔτσι ἐδῶ ἔχουμε τήν ὁλοκλήρωση τῆς *αἰσθίσεως*: *αἰσθήσεις-ἡδονή-ὁδύνη*.

Πράγματι· ἐνῶ πρῶτα οἱ πρωτόπλαστοι ἔβλεπαν τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως ἀπαθῶς, χωρίς πάθος, τώρα τόν βλέπουν ἐμπαθῶς, μέ πάθος. Οἱ αἰσθήσεις, ξέρετε, πάντοτε ζητοῦν τήν ικανοποίησή τους· πίσω ὅμως ἀπό τίς αἰσθήσεις εἶναι ἡ ψυχή. Κίνητρο αὐτῆς τῆς ικανοποιήσεως εἶναι πάντοτε ἡ ἡδονή· ὅτι ἂν δοκιμάσω, ἂν δῶ, ἂν ἀκούσω, θά εὐχαριστηθῶ.

Τί εἶναι ἡ ἡδονή; Ἡ ἡδονή εἶναι ἓνα αἶσθημα εὐχαριστήσεως. Θά τό πῶ ἄλλη μία φορά: ἡ ἡδονή –ἢ ἡ τρυφή ἢ ἡ ἀπόλαυση· ὅλα αὐτά εἶναι συνώνυμα– εἶναι μία αἰσθησις εὐχαριστήσεως.

Αὕτη διακρίνεται στήν πνευματική ἡδονή καί στή σωματική ἡδονή. Ἡ πνευματική ἡδονή, ἡ πνευματική εὐχαρίστησις, εἶναι ἐκείνη πού ἐπιφέρει στόν ἄνθρωπο μία ἄφατη, μία ἀνείπωτη χαρά, καί στή καρδιά καί στόν νοῦ· ἀκόμη θά λέγαμε καί στίς αἰσθήσεις, ὅταν οἱ αἰσθήσεις εἶναι *καθαρμένες*, δηλαδή καθαρές. Ὅταν δηλαδή ὅλος ὁ ἄνθρωπος εἶναι θεοειδής, τότε αὕτη ἡ πνευματική εὐχαρίστησις εἶναι καί στήν ψυχή, εἶναι καί στό σῶμα. Γι' αὐτό καί ὁ ἀρχαῖος παράδεισος (εἶναι στό ἴδιο κεφάλαιο τῆς *Γενέσεως* πού τώρα ἀναλύουμε, στό 23ο χωρίο) λεγόταν *παράδεισος τῆς τρυφῆς*.²² Διότι αὕτη ἡ τρυφή, ἡ ἀπόλαυση, δέν ἦταν μόνο στό πνεῦμα τῶν πρωτοπλάστων, ἀλλά ἦταν καί στό σῶμα τους. Αὐτό ὅμως γίνεται μέ τόν ὄρο, μέ τήν προϋπόθεσις ὅτι ὑπάρχει κάθαρσις, καθαρότητα τῆς καρδιάς,

22. Βλ. *Γέν.* 2, 15. 3, 23-24.

καί ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐμπαθής. Τότε ὁλόκληρος αἰσθάνεται αὐτήν τήν εὐχαρίστηση.

Αὕτή ἡ τρυφή, ἡ ἡδονή, εἶναι συμφυής μέ τήν κα-
τασκευή τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή εἶναι μέσα στό κύττα-
ρό του, καί εἶναι ἡ συμμετοχή τοῦ ἀνθρώπου στή θεία
εὐφροσύνη, στή θεία χαρά, πού εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ
Θεοῦ.

Μή ξεχνᾶμε ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν θά
χαίρεται μόνο ἡ ψυχή μας, ἀλλά θά χαίρεται καί τό
σῶμα μας. Ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος θά εἶναι μέσα σέ
μία ἀπόλαυση, σέ μία εὐφροσύνη ἀνείπωτη. Δέν μπο-
ροῦμε νά συλλάβουμε τί ἀκριβῶς θά εἶναι αὐτό. Ὅπως
λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, «*ἃ ὀφθαλμοὺς οὐκ εἶδε καί
οὐς οὐκ ἤκουσε καί ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέ-
βη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν*»²³. Ἐκεῖ
δηλαδή θά εἶναι ὅλα ἐκεῖνα πού μάτι ποτέ δέν εἶδε καί
αὐτί ποτέ δέν ἤκουσε καί ἀνθρώπινη καρδιά –ἡ ἔδρα
τῶν ἐπιθυμιῶν μας– ποτέ δέν μπόρεσε νά φαντασθεῖ.
Δέν μποροῦμε νά φαντασθοῦμε πῶς ἀκριβῶς θά εἶναι
ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά ἡ εὐφροσύνη αὕτη θά εἴ-
ναι στόν ὅλο ἄνθρωπο, καί στό σῶμα του καί στήν ψυ-
χή του.

Θά σᾶς διαβάσω μιὰ μικρή περικοπή ἀπό τόν ἅγιο
Ἰσαάκ τόν Σύρο, γιά νά σᾶς δείξω πῶς ἀκριβῶς συμ-
βαίνει αὐτό στόν ἄνθρωπο. Λέει στόν 8ο λόγο του τά
ἑξῆς:

*«Ἀνεπαισθήτως κατὰ καιρὸν καὶ καιρὸν ἐμπίπτει
εἰς ὅλον τὸ σῶμα τρυφή τις καὶ ἀγαλλίασις, ἅπερ*

23. Α΄ Κορ. 2, 9. Βλ. Ἦσ. 52, 15. 64, 4.

γλῶσσα σαρκίνη οὐ δύναται αὐτὰ ἐξειπεῖν, ἕως ἂν πάντα τὰ ἐπίγεια σποδὸν καὶ σκύβαλα ἡγήσῃται, ἐν τῇ μνήμῃ ταύτῃ». Χωρὶς νὰ τό καταλάβει ὁ ἄνθρωπος, κάπου-κάπου, πέφτει ἐπάνω σέ ὅλο τό σῶμα του –συμπεριλαμβανομένης ἐννοεῖται καί τῆς ψυχῆς– μιά ἀπόλαυση καί μία ἀγαλλίαση, πού σάρκινη γλῶσσα, ἀνθρώπινη, δέν μπορεῖ νὰ περιγράψει, ἔτσι ὥστε ὅλα τὰ ἐπίγεια νὰ τά θεωρεῖ ὡς στάχτη καί σκύβαλα, σ' αὐτή τήν ἀνάμνηση.

»ἐν καιρῷ, ἐν ὥρᾳ τῆς προσευχῆς καὶ ἐν καιρῷ ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ ἐν καιρῷ πάλιν ἐκ τῆς διηνεκοῦς μελέτης καὶ τοῦ μήκους τῆς διανοίας, θερμαίνεται ὁ νοῦς»· δηλαδή, στή στιγμή αὐτή, κατά τήν ὥρα τῆς προσευχῆς καί τήν ὥρα τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλά καί τήν ὥρα τῆς συνεχοῦς μελέτης καί τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ νοῦ, δηλαδή ἀπό τήν παρατεταμένη ἐργασία τοῦ νοῦ πάνω σέ πνευματικά θέματα, ζεσταίνεται ὁ νοῦς.

»Ὅταν δέ ἐπιδημῇ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνη ἡ τρυφή ἡ σφύζουσα ἐν ὅλῳ τῷ σώματι αὐτοῦ, οὕτω νομίζει ὅτι ὁ τοιοῦτος ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ὡς οὐκ ἔστιν ἄλλο τι ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία ἢ τοῦτο»²⁴. Ὅταν δέ ἔλθει ἐκείνη ἡ ἀπόλαυση μέσα στόν ἄνθρωπο, πού γεμίζει ὁλό-

24. Φιλοκαλία, Λόγοι Ἀσκητικοί, Λόγος Η', 6, ΕΠΕ 8Α, ἐκδ. οἶκος Τό Βυζάντιον, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 204-205. Βλ. ὑποσ. 10 τοῦ ἐκδότου: Σύμφωνα μέ αὐτά, ὑπάρχουν δύο εἴδη πνευματικῆς τρυφῆς. Πρώτη εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς καρδιάς, πού συμβαίνει σέ συγκεκριμένες εὐκαιρίες, τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, τῆς μελέτης, τοῦ διαλογισμοῦ, καί διαβιβάζεται στόν νοῦ. Δεύτερη εἶναι ἡ αἰσθητική ἐμπειρία, πού καταλαμβάνει τόν ἄνθρωπο ἐκτός τοῦ νοῦ καί συγκλονίζει τό σῶμα, καί εἶναι μιά ὀλική ἐμπειρία πού φέρει τήν αἴσθηση τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. (Ὁ.π.)

κληρη τήν ὑπαρξή του, αἰσθάνεται πραγματικά ὅτι τήν ὥρα ἐκείνη ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά αὐτό πού ζεῖ. Ἔχει μία πρόγευση αὐτῆς, γιατί αὐτά ἀποτελοῦν ἓνα προοίμιο. Πράγματι, εἶναι μία πρόγευση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ὡστε λοιπόν, παιδιά, θά λέγαμε ὅτι ἡ ἡδονή εἶναι συμφυῆς μέ τόν ἄνθρωπο. Κατασκεύασε ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο ἔτσι ὥστε νά αἰσθάνεται αὐτή τήν ἀπόλαυση. Δηλαδή εἶναι ἡ ἡδονή, ἡ εὐχαρίστηση, πού χαίρεσαι μέ τόν Θεό, χαίρεσαι μέ ὅ,τι ἀνήκει στόν Θεό. Αὐτά ὅμως ὅλα, μετά τήν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, ἔχουν διαστραφεῖ. Ὁ ἄνθρωπος τώρα, ἀντί νά στρέφεται πρὸς τόν Θεό καί στά τοῦ Θεοῦ, στρέφεται πρὸς τήν κτίση, καί ἔτσι ἔχουμε τήν ἐμπάθεια· τώρα ἔχουμε τήν σαρκική ἡδονή, χωρίς τήν πνευματική τρυφή.

Ἀλλά αὐτή ἡ σαρκική ἡδονή καταχρηστικῶς λέγεται ἡδονή· δέν τῆς ἀνήκει τό ὄνομα αὐτό.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος λέει: *«Ἡ δὲ αἰσθητὴ καὶ κατὰ σάρκα ἡδονή, δέν εἶναι, οὔτε λέγεται ἡδονή, ἀλλὰ ψεύδεται τὸ ἑαυτῆς ὄνομα»*. Δηλαδή, ἡ αἰσθητὴ καὶ σαρκική ἡδονή δέν εἶναι οὔτε λέγεται ἡδονή, ἀλλὰ τό ὄνομά της εἶναι ψεύτικο, τό δικό της ὄνομα ψεύτικα τό ἔχει, ἀφοῦ δέν εἶναι ἡδονή. Ὅταν τώρα αἰσθάνεσαι κάποια ἡδονή τοῦ σώματος, καθ' οἷονδῆποτε τρόπο, αὐτή εἶναι ψεύτικο πρᾶγμα· δέν εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἡδονή. Καί γιατί εἶναι ψεύτικη; γιατί αὐτή ἡ ἡδονή συνδέθηκε μέ τήν ὀδύνη, συνδέθηκε μέ τόν πόνο. Καί αὐτό εἶναι τό πάρα πολύ σημαντικό· ὅτι, μετά τήν ἡδονή, ἔρχεται ἡ ὀδύνη, ὁ πόνος!

Καί ὅπως λέει στή συνέχεια ὁ ἅγιος Νικόδημος, «ἡ

γὰρ αἰσθησις, ἀφοῦ γνωρίσῃ... τὴν αἰσθητὴν ἡδονήν, συμπεπλεγμένως, δοκιμάζει καὶ τὸ πονηρόν, δηλαδή τὴν τῆς ἡδονῆς ἀδελφὴν ὁδύνην. καὶ διὰ τοῦτο κοινῶς ὅλοι αἱ αἰσθηταὶ ἡδοναὶ συνηθίζονται νὰ ὀνομάζονται –ἀκοῦστε ἕναν τίτλο:– ἐνώδυναι ἡδοναί»²⁵. Διότι ἡ αἰσθησις, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν αἰσθητὴν ἡδονήν, συμπεπλεγμένα, δοκιμάζει καὶ τὸ κακό, δηλαδή τὴν ἀδελφὴν τῆς ἡδονῆς, τὴν ὁδύνην. Καί γι' αὐτὸ ὅλες οἱ αἰσθητές ἡδονές συνηθίζονται νὰ ὀνομάζονται ἐπώδυνες ἡδονές, ἡδονές πού ἔχουν τὸν πόνο. Ὅλες οἱ ἡδονές ἔχουν τὸν πόνο.

Δέν ξέρω ἂν μπορεῖτε νὰ μπεῖτε στὸ νόημα αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἂν μπορεῖτε νὰ θυμηθεῖτε ἡδονικὲς καταστάσεις, τί πικρία καὶ θλίψη καὶ πόνο φέρουν. Μάλιστα ὑπάρχει καὶ μία παρεκτροπή, ὁ μαζοχισμός, πού αἰσθάνεται κανεὶς εὐχαρίστηση ὅταν κακοποιεῖται!... πού αἰσθάνεται ἡδονή ὅταν καθ' οἷονδήποτε τρόπο ὑποφέρει καὶ πονάει!... Αὐτὸ πιά εἶναι τὸ ἄκρον ἄωτον δεσίσματος ἡδονῆς καὶ ὁδύνης. Πραγματικά εἶναι καταπληκτικό, εἶναι φοβερό, εἶναι ἐνδεικτικότατο τῆς ὅλης αὐτῆς καταστάσεως!

Ἔτσι, παιδιά, οἱ πρωτόπλαστοι εἶδαν τὸν καρπὸ, τὸν ἐπιθύμησαν ἐμπαθῶς, τὸν γεύθηκαν, δηλαδή ἱκανοποίησαν τίς αἰσθήσεις τους, καὶ κατόπιν ἦρθε ἡ ὁδύνη, δηλαδή ὁ θάνατος. Προσέξτε: ὁ θάνατος! Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ὁδύνης εἶναι ὁ θάνατος. Ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε προειδοποιήσει: «ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»²⁶. μέ ἄλλα λόγια, ἂν δια-

25. Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον, σ. 45.

26. Γέν. 2, 17.

στρέψετε τήν αἴσθησίν σας, ἄν διαστρέψετε τήν ἡδονή σας, τότε, νά τό ξέρετε, θά μπεῖ ὁ θάνατος, θά μπεῖ ἡ ὀδύνη. Ἔτσι λοιπόν ἔχουμε τό σχῆμα *αἴσθησις* (ὄρασις, ἀκοή, γεύσις), *ἡδονή* καί μετὰ *ὀδύνη*, δηλαδή θάνατος.

Ἡ ἡδονή, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, μοιάζει μέ ἓνα ρινίον, μία λίμα –ἡ γνωστή, πού λιμάrouμε τά σίδερα– ἡ ὁποία εἶναι ἀλειμμένη μέ λάδι· καί πηγαίνει μία γάτα γιά νά γλείψει τό λάδι ἐπάνω στή λίμα. Ὅπως ὁμως γλείφει ἡ γάτα τή λίμα, πληγώνεται ἡ γλώσσα της καί τρέχει αἷμα. Ἀλλά τό αἷμα εἶναι γλυκό, καί ἔτσι αἰσθάνεται τώρα μία γλύκα πάνω στή λίμα, πέρα ἀπό τήν εὐχαρίστηση τοῦ λαδιοῦ πού ἦταν ἐκεῖ. Καί προσπαθεῖ ἀκόμα πιο πολύ νά γλείψει, ἀλλά ὅλο καί πιο πολύ αἷμα τῆς φεύγει, καί ἔτσι γίνεται ἓνας φαῦλος κύκλος εὐχαριστήσεως καί ὀδύνης. Χάνει τό αἷμα της ἡ γάτα γλείφοντας τή λίμα –πού εἶναι γλυκιά, ἀφοῦ εἶναι τό ἴδιο της τό αἷμα– καί τελικά πεθαίνει.²⁷

Πραγματικά, ἔτσι εἶναι καί οἱ σαρκικές ἡδονές, ἀφοῦ εἶναι μέσα σ' ἓναν κλειστό κύκλο· ξεκινοῦν ἀπό τόν ἄνθρωπο καί καταλήγουν πάλι στόν ἄνθρωπο –θά σᾶς τό πῶ λίγο πιο κάτω. Καί τελικά τί κάνει ἡ ἡδονή; ἐπιφέρει τήν καταστροφή.

---

27. Καί ἵνα μέ ὁμοίωσιν ἐδικήν μου καί ἐγὼ εἶπω: ἡ ἡδονή ὁμοιάζει μέ τὸ ρινί τὸ ἀλειμμένον μέ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον λείχουσα ἡ γαλῆ, ἔλειχεν ἐν ταυτῷ καί τὸ αἷμα τῆς γλώσσης της. (Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον, σ. 46) Εὐθύς παρακάτω ἀναφέρεται ἀκόμη ἓνα παράδειγμα: Αὕτη εἶναι μυῖα εἰς τὸ μέλι, ἡ ὁποία, πίνουσα τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος, παγιδεύεται ὁμοῦ εἰς τὸ μέλι καί ἀποθνήσκει· καὶ αὕτη εἶναι δέλεαρ, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν γλυκὴ, ἀλλὰ καταπινόμενον, θάνατος ὀδυνηρῶς εὐδισκόμενον. (ὁ.π.)

Τό ὅτι εἶναι κυκλική ἡ ἡδονή, τό καταλαβαίνουμε ὡς ἐξῆς. Ἐν λογαριάσετε τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἡδονή – ἡ αἰσθησιακή ἡδονή· ὄχι ἡ πνευματική, γιά τήν ὁποία σᾶς μίλησα – θά τρομάξετε, παιδιά. Θά δεῖτε ὅτι στίς ἄκρες τῶν αἰσθήσεών μας – ἄς ποῦμε, στή γεύση, στήν ὄραση καί λοιπά – ὑπάρχει ἓνα εἰδικό νεῦρο – τό γευστικό στή γεύση, τό ὀπτικό στήν ὄραση – πού θά μεταφέρει τήν πληροφορία στόν ἐγκέφαλο, ὅτι τώρα κάτι γίνεται στή γλώσσα, κάτι γίνεται στό μάτι. Ἔτσι ὁ ἐγκέφαλος παίρνει μιὰ εἶδηση, πού λέγεται *εὐχαρίστηση*. Μιὰ εἶδηση εἶναι. Αὕτη ἡ εἶδηση μεταδίδεται μέ νευρικές ὥσεις, μέ ἠλεκτρικά κύματα. Ἀλλά ὅση εὐχαρίστηση μπορεῖ νά αἰσθάνεται κανεῖς βλέποντας τήν εἰκόνα ἑνός τραπεζιοῦ μέ φαγητά στήν τηλεόραση, πού μεταδίδεται μέ τά ἐρτζιανὰ κύματα – στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει τό φαγητό· αὐτό εἶναι μόνο μιὰ εἰκόνα – ἄλλο τόσο μπορεῖ νά αἰσθάνεται μιὰ εὐχαρίστηση, ἀληθινή καί πραγματική, ὅταν δίνεται κάποια κυματική εἰδοποίηση στόν ἐγκέφαλο ὅτι κάτι συμβαίνει σέ μιὰ αἴσθηση. Ἄρα, σέ τελευταία ἀνάλυση, ἡ εὐχαρίστηση πού νιώθει κανεῖς εἶναι μιὰ ἀπάτη... πραγματικά μιὰ ἀπάτη!

Ἀλλά αὐτό, παιδιά, θά τό δοῦμε στή συνέχεια, πρῶτα ὁ Θεός, τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 21 Ὀκτωβρίου 1984